

СВЯТКОВІ ЛИСТІВКИ

Вираження своїх почуттів приятні та дружби приятелям, знайомим та родині з нагоди особливих okazji у формі власноручно створених записок є прадавньою традицією. Використання для цього листівок почалося при кінці 19-го століття після того, коли вийшов поштовий дозвіл на відправлення листівок-карточок без конвертів. У скорім часі такий спосіб комунікації став дуже популярним у Німеччині і Австрії, східно-європейських країнах (особливо в Росії і Польщі), а також в Америці. В наслідок масового використання та зручності, листівки набули ширшого застосування і зображення на них не обмежувалися сентиментально-романтичними ілюстраціями, але набули всесторонньої тематики і різноманітного використання.

Комерційність листівки розвивалася з таким великим успіхом, що не тільки пересічні, але вельми спеціалізовані видавництва брали участь у їхній продукції. Конкурентність у публікації листівок спонукала видавців залучати видатних мистців і компетентних фотографів у постачанні зображень різноманітного змісту для ілюстрації листівок.

Різноманітний зміст, мистецька якість та міжнародний характер листівок приваблювали колекціонерів, і згодом листівка стала цінним колекціонерським предметом. Колекціонування листівок вважається третім найбільш популярним улюбленим заняттям після філателістики та нумізматики. Окремі колекціонери займаються збиранням листівок через різні

причини і часто обмежують свої збірки до особливих тем, років видання, видавців, національного характеру тощо. Бібліотеки, архіви та історичні і генеалогічні товариства, навпаки, збирають листівки ширшої тематики. Листівки можуть бути і є надзвичайно цінним джерелом

інформації для дослідників різних дисциплін, і з огляду на це вище згадані установи збирають їх масово.

У архівах нашої бібліотеки знаходиться чимала збірка листівок. Охоплює вона багато років і різні теми. У цьому нарисі я обмежуся обговоренням декількох листівок із Різдвяною тематикою.

Перша група листівок видана до і між двома світовими війнами. Ці листівки є із зображенням Різдва Христового невідомого мистецького походження. Ознака українськості цих листівок у тому, що картину Різдва оточує візерунок української народної вишивки. Використання народних узорів на листівках було одним із улюблених засобів мистців. Листівки із таким оздобленням служили подвійним цілям. Адресат такої листівки отримував не лише святкове поздоровлення, але також і зразок народного взору, який легко надавався копіюванню на полотні. У ці роки вишивання було не тільки одним із улюблених занять українських жінок, але служило воно і важливим очевидним знаком національної ідентичності. Через ці причини збереження, розповсюдження та пристосування народної вишивки до сучасної обстановки вважалося необхідним і патріотичним ділом. Листівки із такими зображеннями допомагали реалізувати ці наміри та потреби.

Інша група листівок з до - і міжвоєнних років це ті, на яких є картини окремих українських мистців. Листівка Три Царі - мистецький твір Олени Кульчицької (1877-1967). Багато її картин ілюстрували листівки. Деякі з них, особливо Великодні, детально зображали етнографічні подробиці народних традицій. Листівка під назвою

Свята Ніч зображає Матір Божу, яка мандрує з дитяком Ісусом по завійній снігом дорозі українського села. Картину цю намалював Ярослав Пстрак (1878-1916). Цей мистець - відомий за життя, популярний ілюстратор книжок - став зовсім забутим. Його творчість

наново відкрито при кінці 1950-тих років. Йому приписують постачання 170 ілюстрацій для листівок. Репродукція картин на листівках окремих мистців є дуже важливим довідковим матеріалом у випадку, коли мистець і його праці знищені. В українській дійсності таких деструктивних моментів було багато, особливо в час сталінської чистки. Мистці зникали в ГУЛАГ'У, а їхні твори знищувались. Іноді єдиним свідченням, про те, що той чи інший твір існував, може бути лише його вигляд збережений на листівці.

Зображення сну про Святого Миколая є фрагментом картини Антона Манастирського (1878-1969) - визначного галицького маляра та графічного мистця. Він був відомий своїми ілюстраціями для дитячих книжок та букварів. Також був він автором історичних картин, багато з яких використано на листівках 1910-их та 1920-их років.

Дальше маємо серію листівок із творів Миколи Анастасієвського (1891-1974). Анастасієвський був реалістичним малярем, графічним мистцем та педагогом. Листівки з його ілюстраціями були видані в Україні, таборах ДП для переселенців в Нюрнберзі (Німеччині) і в Америці. Чотири чорно-білі листівки, видані в таборах ДП, чітко ілюструють особливі аспекти українських різдвяних звичаїв. Пізніше в Америці деякі з них вийшли у кольоровому виданні.

Публікація листівок в таборах ДП розгорнула широку діяльність, хоча післявоєнні умови і не були сприятливими для якісного видавництва (брак доброго паперу, кольорового друку тощо). Проте листівки видавались, і особливо багато їх було на різдвяну тематику. Коли війна закінчилась, бомбардування зупинились, а життя українських скитальців в таборах ДП більш-менш стабілізувалося, почали вони згадувати свою покинуту батьківщину, рідню та друзів, з якими розлучилися, думками линути в Україну. Особливо роздумували про затьяжну боротьбу за волю та визволення України з під Советської окупації, яку вела Українська Повстанська Армія. Такі думки, міркування, та прагнення кращої долі для своєї батьківщини надихали мистців до наповнення своїх творів та ілюстрацій для листівок певними картинками та поняттями. На одній листівці бачимо дітей, які прийшли в засніжений ліс до криївки воїнів УПА, щоб їм заколядувати. На ішій листівці бачимо вояків УПА, які скромно святкують Свят Вечір у криївці. На іншій листівці бачимо на засніженій галявині у

нічній варті воїна УПА з крісом в руках, а на небі з'являється Вифлеємська Звізда та сповіщає йому що народився Ісус Христос. Є ще одна листівка, на якій зображена українська різдвяна та національна символіка. Дідух - символ предків, до якого перевеслом прив'язаний кріс, на столі різдвяний калач із свічкою, а над ним майорять Тризуб та гілка з гарним спілим гроном калини. Листівки ці не підписані, і тому з певністю не можемо сказати хто їх намалював. Можемо лише здогадуватися, що, можливо, це робота мистця Едварда Козака (ЕКО) (1902-1992).

Листівки із такими ілюстраціями нагадували одержувачам батьківщину, традиції свого народу, рідну спадщину, відновлювали пам'ять про славне минуле і це наповняло їх надією, сподіванням, очікуванням і вірою у прихід добра та благодаті.

Листівки, а особливо старовинні, зберігають і передають багатство інформації, відомостей, які приносять особисте збагачення та цінний інформативний матеріал для дослідів та науки.

Любов Волинець

